

פתיחה

בפרשת השבוע, אוסרת התורה ללכת בחוקות הגויים, וכפי שמסביר החינוך (מצווה רסב), מטרת האיסור להרחיק את עם ישראל מהגויים, ולשמור על ייחודיותו. אחד הדברים שאסרה התורה הוא, להסתפר כמו הגויים, 'קומי' בלשון הגמרא בסוטה (מט ע"ב). מה הכוונה קומי? רש"י (ד"ה מספר) מפרש, שהכוונה לאדם המגלח את כל שער, אבל משאיר קוקו מאחור. המסתפר כך, יעבור על איסור דאורייתא של הליכה בחוקות הגויים. בגמרא בקידושין (עו ע"ב) מובא שאסור להשאיר בלורית. הרמב"ם (עבודה זרה יא, א) מפרש שהכוונה לכך שמורידים את השיער מצדדי הראש, ומשאירים באמצע ('מוהיקן'), ובלשון:

"אין הולכין בחקות העובדי כוכבים ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהן שנאמר ולא תלכו בחקות הגויים... ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהן עושין וזה הנקרא בלורית, ולא יגלח השער מכנגד פניו מאזן לאזן ויניח הפרע מלאחריו כדרך שעושין הן."

רש"י חלק על הרמב"ם וכתב, שהבלורית שהגמרא בקידושין אוסרת, זה הקומי שהגמרא בסוטה אוסרת. לכן לפי שיטתו אין איסור לגלח מהצדדים ולהשאיר שיער באמצע, ורק כאשר מגלחים את כל הראש ומשאירים קוקו מאחור – הדבר אסור. כיצד נפסק להלכה? הבית יוסף (יו"ד קעח) הביא, שמנהג בני ספרד להשאיר שיער באמצע ולגלח מהצדדים. הוא כתב שאולי הם סמכו על שיטת רש"י שמקל, אבל מכל מקום להלכה, כיוון שהרמב"ם פסק לאסור ועוד שמהתוספתא בשבת (ז, א) מוכח כדבריו, כך שאסור לגלח מהצדדים ולהשאיר באמצע. יש להוסיף שלדעת הב"ח כל תספורת שמטרתה להדמות לגויים אסורה.

1. הליכה בחוקות הגויים

א. הגמרא במסכת סנהדרין (נב ע"ב) מביאה מחלוקת בין ר' יהודה לחכמים, כיצד היו הורגים את הנידונים למוות. לדעת חכמים, היו עושים כדרך שהמלכות עושה, דהיינו לוקחים חרב ומתיזים לנידון למוות את הראש. לדעת ר' יהודה לעומת זאת, היו מניחים את ראש הנידון על משטח כלשהו, ומכים בצווארו עם קופיץ (סכין המיועדת לשבירת עצמות) עד שהוא מת.

הגמרא אומרת שר' יהודה מודע לכך שהדרך שהוא מציע להרוג את הנידונים למוות היא אכזרית, אלא שהוא סבר שבגלל שהגויים היו הורגים באמצעות חרב את הנידונים למוות, עשיית דין בצורה כזאת היא איסור דאורייתא של הליכה בחוקות הגויים, לכן הוא העדיף להרוג בקופיץ. חכמים לעומתו טוענים, שמכיוון שהתורה ציוותה על מוות באמצעות חרב (בעיר הנידחת), לא מהגויים למדו חז"ל את הדרך להרוג כך, ולכן אין בזה איסור של הליכה בחוקות הגויים. ובלשון הגמרא:

"מצוות הנהרגין - היו מתיזין את ראשו בסיף, כדרך שהמלכות עושה. רבי יהודה אומר: מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ. אמרו לו: אין מיתה מנוולת מזו. אמר להן רבי יהודה לחכמים: אף אני יודע שמיתה מנוולת היא, אבל מה אעשה, שהרי אמרה תורה ובחקותיהם לא תלכו! ורבנן: כיון דכתיב סיף באורייתא, לא מינייהו קא גמרינן (לא מהם למדנו את זה)."

ב. גמרא סותרת לגמרא בסנהדרין, מופיעה במסכת עבודה זרה (יא ע"א). הגמרא מביאה בשם חכמים, שביום בו הגויים שורפים את הגופה של השליט שלהם, אסור לסחור איתם. הסיבה לכך היא, שיום זה נהפך להיות אחד מחגיהם, ובמידה ויקנו מהם ביום חגם הם ילכו להודות לאלוהיהם, ואסור ליהודים לגרום לכך שישמע שם אלהים אחרים (ענין בדף לפרשת כי תבוא).

מקשה הגמרא, אם שריפת הגופה מהווה פולחן לעבודה זרה, כיצד אנו שורפים את בגדי ומיטת המלך שנפטר? הרי יש בכך איסור הליכה בחוקות הגויים! מתרצת הגמרא, שלא השריפה היא מעשה הפולחן של הגויים, אלא המוות של אותו אדם חשוב הוא הפולחן. ממילא כאשר נפטר אדם חשוב גם שורפים את גופתו, אבל החג הוא לא מחמת השריפה, אלא בגלל המוות. לכן מותר גם ליהודים לשרוף את בגדי המלך ואין בכך איסור של הליכה בחוקות גויים.

מקשים התוספות במקום (ד"ה ואי), מדוע הגמרא צריכה לדחוק שהחג הוא לא בגלל השריפה, אלא בגלל מיתתו של האיש החשוב?! אפשר היה לתרץ כמו הגמרא בסנהדרין, שבאמת החג הוא בגלל השריפה, אבל בגלל שהשריפה כבר כתובה בתורה (מוות בשריפה הוא אחד מארבע מיתות בית דין) אין בכך איסור!

ישוב הסתירה

בעקבות קושיית התוספות מצינו בפוסקים שתי שיטות:

א. אפשרות אחת לתרץ, מופיעה בתוספות בעבודה זרה (שם) בשם ר"י. הוא מבאר, שיש לחלק בין שני סוגי מנהגי שנוהגים הגויים: מנהג שעושים לשם העבודה הזרה ממש, ובזה עוסקת מדברת הגמרא בעבודה זרה שדנה בשריפת כלי המלך. ויש מנהג שאינו בשביל עבודה זרה, אלא סתם כי כך נהגו, ובכך דנה הגמרא בסנהדרין העוסקת בעריפת הראש עם חרב.

כאשר מדובר במנהגי עבודה זרה ממש, אז גם אם המנהג מופיע בתורה בפירוש, עדיין יהיה אסור לבצע אותו. לכן הגמרא בעבודה זרה הייתה צריכה לתרץ, ששריפת המלכים היא לא ממש חוק לעבודה זרה, ולא תירצה שיש פסוק בתורה המתיר שריפה. כאשר מדובר בסתם מנהג של גויים ללא קשר לעבודה זרה, אז גם אם יש במנהג טעם, בשביל שיהיה מותר לחקות אותו צריך שהוא יהיה כתוב בפירוש בתורה, ולכן הגמרא בסנהדרין מביאה פסוק שמתיר להרוג נידונים למוות בסיף, ובלשון:

"לכך פירש ר"י דתרי (=ששני) גווי חוקה יש, אחד שעושין לשם חוק לעבודת כוכבים ואחד שעושין לשם הבל ושטות שלהם. הכא בשמעתין (= כאן במסכת עבודה זרה) מדובר בחוק שעושים לשם עבודת כוכבים, ואף על גב דכתוב בתורה יש לאסור... ובסנהדרין משתעי (= מדובר) על חוק משום חשיבות ולהכי אי כתיבא באורייתא שרי (= אם כתוב בתורה מותר)."

ב. חילוק שונה מופיע בר"ן (עבודה ז' ע"ב שורפין) ובמהרי"ק (שורש פח), והם מחלקים בין שני סוגי מנהגים: כאשר מדובר במנהגים שנהגו בהם הגויים ואין בהם טעם והיגיון כלל, אז הם אסורים מחשש שהמקור של המנהגים הוא בעבודה זרה. אמנם, במידה והתורה מזכירה בפירוש מנהג כזה, אז הוא מותר. לכן מותר להרוג באמצעות סיף נידונים למוות.

סוג שונה של מנהגים, הם מנהגים שיש בהם היגיון ואנו יודעים שהם לא קשורים לעבודה זרה. בניגוד לדעת התוספות לעיל, שגם

כאשר יש במנהג הגיון, עדיין צריך למצוא פסוק שיתיר אותו, לדעתם כאשר יש במנהג הגיון וידוע שמקורו של המנהג הוא לא עבודה זרה, אז גם אם הוא לא כתוב בתורה בפירוש הוא מותר בעשייה.

כאשר הגמרא בעבודה זרה דנה האם מותר לשרוף את כלי המלך, היא בעצם דנה בשאלה, האם מדובר במעשים המיוחדים לעבודה זרה, ואז הם אסורים. או שמדובר במנהג שיש בו הגיון, והדבר יהיה מותר. למעשה היא כותבת שיש בכך הגיון (שנותנים למלך חשיבות בכך שלא משתמשים בכלים שלו), לכן ממילא גם ליהודים מותר לשרוף את כלי המלך.

במילים אחרות, המחלוקת בין התוספות לר"ן תלויה בשאלה, מדוע הגמרא בסנהדרין חיפשה פסוק מיוחד להתיר הריגה בחרב. התוספות הבינו שהפסוק בא ללמד, שבשביל לנהוג מנהג כמו הגויים צריך פסוק מיוחד המתיר אותו, גם אם יש בו הגיון. לדעת הר"ן לעומת זאת, רק בגלל שמדובר במנהג של עבודה זרה ממש צריך פסוק שיתיר אותו, אבל במידה ומדובר במנהג עם הגיון, מותר לעשות אותו גם אם אין פסוק המתיר אותו (ולכן מותר לשרוף את כלי המלך).

להלכה

א. להלכה פסק הרמ"א (יו"ד קעח, א) כדעת הר"ן, שכל מנהג שנהגו בו הגויים ויש בו הגיון, מותר לנהוג אותו גם אם אין פסוק שמעיד שהיהודים נהגו מנהג זה בעבר, וכן נקטו להלכה רוב האחרונים, ובניהם **הכתב סופר** (יו"ד קעה), **המהר"ם שיק** (יו"ד שנא), **המהרש"ם** (דעת תורה קעז), **הרב נתנזון** (יוסף דעת, סי' שמח), **השרידי אש** (סי' לח), **הרב עובדיה** (יביע אומר יו"ד ג, ט, ועוד).

בעקבות כך פסק הרמ"א, שמותר לרופאים ללבוש חלוק מיוחד כדי שידעו שהם רופאים למרות שגויים הגו את הרעיון, מכיוון שיש הגיון בכך שידעו מי רופא וכך ידעו החולים אל מי לפנות בשעת הצורך. כמו כן, לדעת הרמ"א יהיה מותר לעמוד בצפירה ביום הזיכרון, כי אמנם לכתחילה עם ישראל לא היה מתקן לעמוד בצפירה ביום הזכרון, והיה עדיף לתקן זמן שכולם קוראים משניות וכדומה, אבל מכיוון שאחרי שתיקנו יש בכך הגיון (התייחדות עם זכר הלוחמים, נתינת כבוד, אחדות לאומית וכו'), אז הדבר מותר, ובלשוננו: "ויהא מובדל מהגויים במלבושיו ובשאר מעשיו. וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשום פריצות, או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין טעם בדבר, דאיכא למיחש ביה (= שיש לחשוש בו) משום דרכי האמורי, אבל דבר שנהגו לתועלת, כגון שדרך שכל מי שהוא רופא מומחה יש לו מלבוש מיוחד שניכר בו שהוא רופא, מותר ללבושו."

ב. **הגר"א** (שם) חלק על דברי הרמ"א, ופסק להלכה דעת התוספות, שבשביל להתיר מנהג שנהגו הגויים צריך פסוק מיוחד. לכאורה פסיקת הגר"א תמומה, שהרי אם בכל מנהג שנהגו הגויים צריך פסוק מפורש שמתיר אותו, אז גם ללכת עם ג'ינס יהיה אסור, מכיוון שהגויים נהגו ללכת עם ג'ינס!

לכן כפי שכותב הגר"א בפירוש, יש לחלק בין שני סוגי מנהגים שנהגו הגויים: מנהגים מובנים, שסביר להניח שעם ישראל היה נוהג גם ללא הגויים, מכיוון שהוא נזקק לסדרי החיים, ומנהגים שעם ישראל החל לנהוג בעקבות הגויים, שלמרות שיש בהם הגיון, בסתמא עם ישראל לא היו נוהג אותו ביוזמתו.

במידה ומדובר במנהג שעם ישראל היה מפתח עם הזמן כמו לבישת ג'ינס, חלוק מיוחד לרופאים, שימוש בפלאפון וכדומה, אז גם אם הגויים החלו לנהוג אותו לפני עם ישראל, הוא מותר גם ללא פסוק המתיר אותו. לעומת זאת, אם מדובר במנהג שיש בו הגיון, אבל מסתמא עם ישראל לא היה נוהג אותו, אז רק אם הוא נכתב בפירוש בתורה הוא מותר בעשייה. משום כך לדעת הגר"א, יהיה איסור לעמוד בצפירה, מכיוון שבסתמא עם ישראל לא היה ממציא מנהג כזה.

עוד נפקא מינות

1. האם מותר לשטוח עשבים בבית הכנסת בשבועות? **הרמ"א** פסק (או"ח תצד, ג), שנהגו לשטוח עשבים בבית הכנסת בשבועות. בטעם הדבר נאמרו מספר דעות, האם מפני שהר סיני היה מלא ירק במעמד קבלת התורה (לבוש), או שמא בגלל שבחג השבועות נידונים על פירות האילן, לכן כדי לרמוז לדבר זה לוקחים ענפים ומעטרים בהם את בית הכנסת (מגן אברהם).

בניגוד לדעת הרמ"א, **החיי אדם** (איסור והיתר כלל פט, ט) הביא בשם **הגר"א**, שאסור לשים עשבים בבית כנסת. בטעם הדבר הוא נימק, שמכיוון המנהג התחיל בגויים והיהודים למדו אותו מהם, אז למרות שכפי שראינו יש בו הגיון, עדיין הוא נאסר, כי לולא הגויים עם ישראל לא היה מתחיל במנהג זה. לעומת זאת לדעת הרמ"א אין בכך בעיה, מכיוון שכפי שראינו, כאשר יש במנהג הגיון, אז למרות שהגויים נהגו בו ראשונים הדבר מותר.

2. האם מותר ללכת לאצטדיון כדורגל או להצגה בתיאטרון? לדעת הרמ"א, מכיוון שאחרי שהגויים המציאו את הכדורגל ואת האצטדיונים יש בכך הגיון, מותר ללכת למשחקים (בלי להיכנס לשאלה של ביטול תורה, ליצנות וכו'). לדעת הגר"א לעומת זאת, מכיוון שלולא הגויים עם ישראל לא היה ממציא את האצטדיונים, יש איסור דאורייתא ללכת לאצטדיון כדורגל, וכך כותב **הרב פיינשטיין** (אג"מ יו"ד ד, יא), שכמו רוב הפוסקים נקט להלכה כדעת הרמ"א, ולכן כתב שאין איסור מצד הליכה בחוקות הגויים ללכת לאצטדיון:

"שאלה: אם אסור מצד בחוקותיהם לא תלכו, ללכת לתיאטרון ואצטדיון ספורט בימינו. **תשובה**: באלו שנקראו תיאטרון שעושין שם ענייני שחוק, וכן אצטדיון, שהם המקומות שמשחקין ספארט, לא שייכי בהו עניין ובחוקותיהם לא תלכו. דהוא דווקא כשהוא חוק לעבודה זרה לעשות איזה דבר בעלמא שלא ידוע טעם כמו שמובא ברמ"א, אבל כשאיכא (= שיש) טעם למה שעושין, ליכא (= אין) בזה משום עבודה זרה."

3. לעומת זאת, כולם יודו שיש איסור להשתמש בעוגב בבית כנסת בזמן התפילה. כי גם אם מדובר במנהג שיש לו הגיון (הנעמת התפילה וכדומה), מכיוון ששורשו של המנהג הוא בעבודה זרה (הכנסיות), בשביל להתיר אותו צריך פסוק מפורש, כמו שראינו לעיל, וכך פסקו **המלמד להועיל** (א, טז) ו**הרב עוזיאל** (נ, טז).

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה שעוד אנשים יקראו...